

PRST

Prst je **prepereli** del zemeljske **skorje**, ki ima najpomembnejšo značilnost – **rodovitnost**. Prst nastaja zelo **počasi**. Nastajanje se začne s **preperevanjem** kamnine, Kamnina razpade na **preperino**, na katero se lahko naselijo **enostavnejše** rastline. Ko te **odmrejo** nastaja **organska** snov, ki daje prsti **rodovitnost**, zato se lahko naselijo že **zahtevnejše** rastline. Tako dobimo **prst**, preperino. **Kamnino** imenujemo **matična podlaga**.

Proces **nastajanja** prsti imenujemo **pedogeneza** in nanjo vplivajo **pedogenetski dejavniki**.

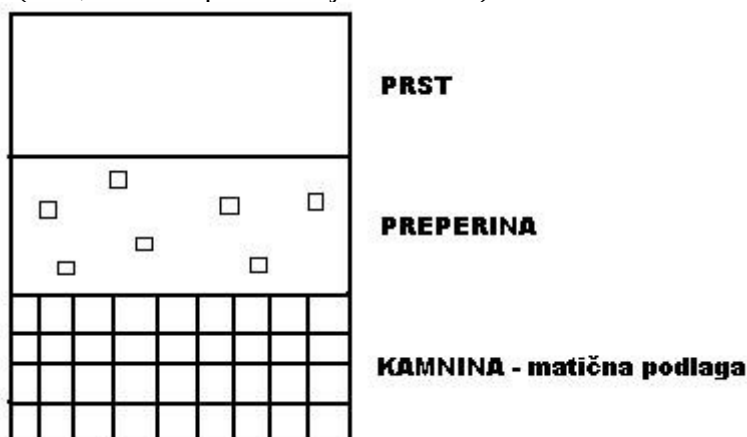
Sestava prsti:

45% - mineralnih snovi

25% - vode

25% - zraka

5% - organskih snovi (tiste, ki so razpadle in kjer so živali)

LASTNOSTI PRSTI

▪ Tekstura ali zrnavost

To je lastnost, ki pokaže **delež zastopanosti** posameznih **delcev** glede na **velikost** v prsti, Kajti **prstni** delci se delijo na:

- **Peščene delce**: so največji, a ne večji od 2mm; 2mm – 0,02mm
- **Meljaste delce**: 0,02mm – 0,002mm
- **Glinene delce**: 0,002mm - ...

Če so delci **večji** od **2mm** govorimo o **skeletnih** delcih. **Zrnavost** vpliva na rodovitnost.

Enakomerna zastopanost vseh treh delcev je **najboljša**. Večja zastopanost **glinenih** delcev je preveč **zbita**. V primeru večje zastopanosti **peščenih** delcev pa se prst hitreje **posuši**. Ti delci ki smo jih omenjali so med seboj **povezani**. To imenujemo **struktura** ali **sestava prsti**.

▪ Struktura ali sestava prsti

Pove kako so **mineralni** delci med seboj **povezani** v **skupke** ali **strukturne agregate**. Ti so lahko večji ali manjši, različnih oblik in obstojnosti. Tudi ta lastnost vpliva na rodovitnost. Če so skupki **premajhni** je prst preveč **zbita**.

▪ Barva

Prsti ločimo tudi po barvi. Poznamo različne barve prsti: **črne**, **sive**, **rjave**, **rdeče**. Barvo dobi prst od **matične** podlage, od deleža **humusa** (organska snov) v prsti ali pa od **kopičenja** določenega **elementa** v prsti (železo, aluminij).

PEDOGENETSKI DEJAVNIKI

1. Matična podlaga

Matična podlaga je lahko katerakoli kamnina, trdna (apnenec, dolomit, granit) ali pa samo sedimenti (prod, pesek, ilovica). Ta podlaga je zlasti na začetku nastajanja pomembna, ko drugi dejavniki še nimajo tolikšnega vpliva.

2. Podnebje

Je najpomembnejši pedogenetski dejavnik. Vpliva tako s temperaturo, kot z vlažnostjo. Proces preperevanja je hitrejši tam, kjer so višje temperature in večja vlažnost (ekvatorialno, monsunsko in kontinentalno podnebje).

3. Relief

Neposreden vpliv reliefa po pobočjih je bolj plitva prst kot v dolini. Relief pa tudi posredno, kajti z nadmorsko višino se spreminjajo podnebne razmere, ki vplivajo na lastnost prsti.

4. Voda

Tam kjer je visoka podtalnica so prsti bolj vlažne in obratno.

5. Čas

30cm prsti nastane v 1000 letih. Poznamo mlade, zrele in stare prsti. Najbolj rodovitne so zrele prsti.

6. Organizmi

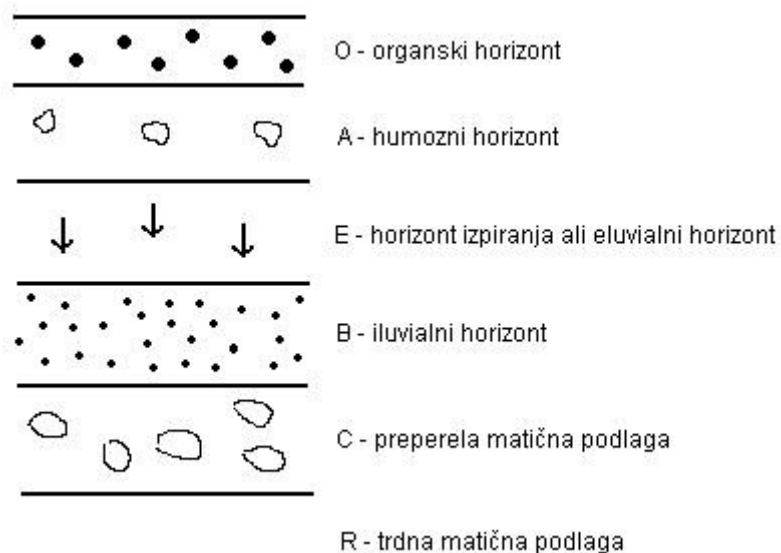
Zlasti pomembni so mikroorganizmi, ki odmrle ostanke rastlin in živali spremenijo oz. razgradijo v humus.

7. Človek

Človek lahko bogati ali pa siromaši prst.

PROFIL PRSTI

Profil prsti je prečni prerez od površja do matične podlage oz. kamnine. Pri tem se v prsti opazijo plasti, ki jih imenujemo horizonti. Označeni so z velikimi črkami. Različni procesi potekajo v takem profilu, npr. preperevanje matične podlage, razkrajanje organskih snovi, spiranje snovi...

- O** – organski horizont sestavlja sveža ali delno razkrojena organska snov
- A** – humozni horizont sestavljajo mineralni delci in organski delci – humus
- E** – horizont izpiranja ali eluvialni horizont; skozi ta horizont se snovi izpirajo v globini, zato je tudi svetle barve
- B** – iluvialni horizont pomeni horizont kopičenja snovi, ki se izpirajo iz vrhnjih horizontov
- C** – preperela matična podlaga
- R** – trdna matična podlaga

TIPI PRSTI GLEDE NA PODNEBNA OBMOČJA

- **Rdeče rumene ali feralitne prsti**

Nahajajo se na območjih ekvatorialnega, savanskega in subtropskega vlažnega podnebja. So izprane zaradi večje količine padavin in debele zaradi hitrejšega preperevanja. So slabše rodovitne zaradi izpiranja. Rdečo barvo imajo zaradi kopičenja aluminijevih in železovih oksidov.

- **Puščavske prsti**

So na območjih puščavskega podnebja v različnih podnebnih pasovih. Zaradi skromnega rastlinstva vsebujejo malo humusa, zato so svetle barve (sivkaste in rumene). Z namakanjem jih lahko spremenimo v rodovitnejše (oaze).

- **Rdeče in rjave mediteranske prsti**

So na območjih sredozemskega podnebja. Niso posebej rodovitne, vendar na njih dobro uspevajo sredozemske kulture. Rdeča barva nastane zaradi kopičenja železovih primesi.

- **Rjave prsti**

So na območjih oceanskega in vlažnega kontinentalnega podnebja. So precej rodovitne zaradi humusa in mineralov, zato je naravno rastlinstvo močno spremenjeno.

- **Sive gozdne prsti**

Nastajajo v notranjosti kontinenta, kjer je še vlažno kontinentalno podnebje, a z manjšo količino padavin. So manj rodovitne kot rjave prsti, vendar s primernim dognojevanjem postanejo rodovitne.

- **Črne prsti ali černožjon**

Nahajajo se pod **visokotravno stepo**, kjer se zaradi **razkrajanja** trave kopiči **humus**. Tako nastaja debel **A** horizont, ki se v glavnem nahaja na **publici** (C horizont). To je **najbolj** rodovitna prst na svetu. Sem spada tudi **jerovica** ali **jerina** (Kras).

- **Kostanjeve prsti**

Nahajajo se pod **nizkotravno stepo**. Vsebujejo nekoliko **manj** humusa kot prejšnje, vendar so še vedno rodovitne. Kulture uspevajo v primeru **namakanja**.

- **Sive sprane prsti ali podzol**

So sive, **sprane** zaradi topljenja **snega** in **dežja**. Imajo idealni profil: **O, A, E, B, C**. Te prsti so malo rodovitne. Z **osuševanjem** in **dognojevanjem** lahko postanejo rodovitnejše. Podzoli se nahajajo na območjih **zmerno hladnega** podnebja.

- **Tundrske prsti**

Nastajajo na območju **subpolarnega** podnebja. So **plitve**, **vlažne** in **slabo** rodovitne.

PRSTI, KI SO POSLEDICA DRUGIH PEDOGENETSKIH DEJAVNIKOV

- **Rendzina**

Nastane na **karbonatni** podlagi (apnenec, dolomit, karbonatni prod, pesek). Zaradi podlage je prst **rodovitna**, vendar je **plitva**. Na **blagih** strminah so **travniki** in **njive**, na **strmejših** pa **gozdovi**. Za rendzino je pomembna **kamnina**, matična podlaga.

- **Obrečne prsti**

Je **mlada** in **slabo** rodovitna prst na rečnih nanosih. V **poplavih** so ti nanosi stalno novi. Te prsti nastanejo ob **rekah**.

- **Šotne prsti**

Nastanejo tam, kjer se stalno **zadržuje** voda (barje); kjer se **rastlinski** ostanki **kopičijo** v posebnem **šotnem horizontu**. Veliko jo najdemo na severu **Kanade**.

- **Slane prsti**

Nastanejo tam, kjer voda močnejše **izhlapeva** in se **kopičijo** kristali soli. To je na **sušnih** območjih, kjer je visoka **podtalnica**. Človek pa lahko tudi pospeši nastanek slane prsti z **namakanjem** (pretirano).

Vpliv človeka na prst in degradacija prsti

+ BOGATENJE PRSTI

- gnojenje
- namakanje
- oranje, rahljanje

- SIROMAŠENJE PRSTI

- pretirano gnojenje
- zasoljevanje (pretirano namakanje)
- **erozija** prsti (napačno oranje) □ najmočnejša **degradacija** prsti; erozijo povzroča tudi sekanje dreves, gozda.